

відповідали на запитання: «Які три предмети ти назвеш серед найбільш необхідних?» Зміст типових відповідей: «Довкілля, фізкультура, праця. Бо на довіллі я набираюся розуму, на фізкультурі зміцнюю здоров'я, а на праці роблю корисні речі». Діти висловлюються точно: «Набираюся розуму». Сам, без примусу.

Життєвий світ (довкілля) вчить і виховує. Основне завдання до уроку серед природи для учнів 1-2 класу - повернутися з нього з власним запитанням. Не всім учням вдається виконати це завдання. Але запитання бувають такі, що вчитель не завжди на нього допоможе знайти відповідь. (Такі запитання кладуть у скриньку невідкритих таємниць і шукають відповідь з часом).

Скажемо, як відповісти першокласниці на запитання «Чому бувають квіти червоні, жовті і сині?» Учителька радить дівчинці покласти запитання у скриньку невідкритих таємниць - у 8 класі вона отримає відповідь. А дитина не хоче чекати. Вона сама відповідає на своє запитання малюнком: на синю квітку падає синє проміння, на червону - червоне, на жовту - жовте. Сонце одне і те ж, а «пючки», як вона їх називає, різні. Не віриться, що дитина могла додуматися до того, що різні кольори поверхонь залежать від того, яка складова білого світла ними відбивається. Я запитую у дівчинки: «Сонце у тебе одне і те ж. Чому ти намалювала різне світло від нього?» І думаю: нічого не відповідь дитина. Бо сама я не знаю, як відповісти на це запитання. А дитина ні секунди не думала над відповіддю: «Бо вночі, як немає сонечка, то немає ні червоних, ні синіх, ні жовтих квітів. Вони чорні або сірі». Вчителі не знали відповіді на запитання першокласниці, а вона вже знала й ще до того, як поставила запитання. Дівчинка зробила відкриття, до якого художники, вчені йшли по над 2 тис. років, дискутуючи про кольори тіл, поки І. Ньютон відкрив розклад білого світла на кольори. Подібних запитань на уроках серед природи у дітей народжується багато. Природа вчить і виховує, збуджує пізнавальну активність дітей.

Сидячи за партою, багато не натвориш. Для учнів 1-6 класів, поки ще у них не згасли природні потяги («інстинкти» за Дж. Дьюї) до дослідження і висновків, конструювання, моделювання, необхідні кабінети, які б моделювали життєвий світ дитини, довіллія. У кабінеті, крім обладнання для демонстрацій та лабораторних робіт, мають бути астрономічний, історичний куточки та мінімайстерня - майстерня для малюків.

Досвід організації кабінетів довіллія накопичений. Не вистачає коштів, кабінети обладнуються силами батьків, з використанням матеріалів довіллія. (Для порівняння: матеріали М.Монтессорі на світовому ринку коштують 30000 доларів; у Південній Кореї приватна школа отримує ліцензію в тому разі, якщо навчальне обладнання її кабінетів не менше 100000 доларів).

Навчальний план має задовольняти умови формування творчої особистості. У вітчизняному навчальному плані значна кількість одноденних предметів, і саме ті предмети, які дають можливість дитині побачити результати своєї творчої праці - конструкції, моделі, проекти і т. п.

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЗНАЬ УЧНІВ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Багачова В. (Полтава)

Політехнічна освіта, як невід'ємний елемент загальної середньої освіти, пройшла тривалий розвиток. Значний вклад в розробку теоретичних і практичних питань політехнізму внесли: П.П. Булонський, С.Е. Гайсинович, М.К. Гончаров, О.Г. Калашников, М.М. Пістак, С.М. Шабалов.

Виявленню підходів до визначення змісту політехнічної освіти присвячені роботи П.Р. Атутова, С.Л. Батищева, Ю.К. Васильєва, В.І. Гусєва, С.Г. Шаповаленка та багатьох інших. Місце й роль загальноосвітніх предметів в політехнічній освіті вивчалися В.Г. Зубовим, умови поєднання з продуктив-

ною працею учнів -- В.М. Мадзігоном та В.В. Сериковим. Механізми й процеси формування досліджувалися психологами І.П. Колошиною, Г.В. Кудрявцевим та іншими.

Зупинимось лише на концептуальних підходах до визначення змісту і форм політехнічної освіти, що справили позитивний вплив на педагогічну практику. Серед таких виділяються роботи О.Г. Калашникова, який виявив необхідні для включення в шкільні програми елементи знань про виробництво. Він вважав, що політехнічне навчання містить у собі такі складові частини:

- знання основ наук у зв'язку з застосуванням їх у виробничій практиці;
- знайомство з загальними принципами індустрії і сільського господарства;
- участь у навчальній і продуктивній праці. [1,2]

Основні шляхи політехнізації школи О.Г. Калашников вбачав у відповідній перебудові викладання загальноосвітніх предметів, розгортанні гурткової та екскурсійної роботи, організації продуктивної праці. З нашої точки зору значну цінність являє висновок вченого про те, що елементи політехнічної освіти розвиваються разом із суспільством, відбиваючи зрушення в розвитку продуктивних сил країни.

На думку В.С. Ледньова, політехнічна освіта полягає в засвоєнні головних закономірностей будови і функціонування технічних систем, у вивченні основ технології, а також у формуванні політехнічних умінь і навичок.

С. Я. Батишев пов'язує політехнічну освіту з вивченням школярами основ виробництва, ознайомленням їх на практиці не тільки з найпростішими знаряддями всіх виробництв, а і з машинною технікою, щоб вони орієнтувалися в сучасному виробництві і могли свідомо обирати професію. Зміст цієї освіти мають, на його думку, складати загальні, об'єктивно існуючі елементи різномірної продуктивної праці і політехнічні навички в їх системі.

Однак теза про об'єктивне походження елементів політехнічних знань погано узгоджується з наступною рекомендацією відбирати політехнічний матеріал кожним педагогічним колективом стосовно оточуючої о школу виробництва. С.Я. Батишев вважав доцільною організацію особливих політехнічних факультативів з проведенням лабораторно-практичних і виробничих занять, оскільки вкраплення відповідних знань у загальноосвітні предмети не створює цілісної системи, а багато питань технології, трудових процесів, економіки й організації виробництва в них зовсім не представлені.

В. В. Суриков виділив три рівня політехнічного навчання: професійно-виконавчий, виробничо-комунікативний і суспільно-виробничий, а дидактичною основою для їх досягнення прийняті ділові ігри, комплексні пізнавально-практичні задачі; та особливим чином організована продуктивна праця. Тут явно вираженою стала недооцінка ролі трудових умінь мускульного характеру, які навіть не потрапили до шкали рівнів трудового розвитку учнів, хоч вони все ще складають значну частину виробничих функцій працівників і будуть мати велике значення її надалі. В той же час більшість якостей другого і третього рівнів (дотримання дисциплінарних норм праці, участь у прийнятті управлінських рішень і їх реалізації, підтримання оптимальної психологічної атмосфери, участь у розвитку форм самоуправління, боротьба за прискорення соціально-економічного прогресу суспільства, за покращення умов праці і т.д.) не можуть вважатися прерогативою лише політехнічної освіти їх формування повинно бути в центрі всієї навчально-виховної роботи в школі. [3,5]

І все ж розглянута концепція певною мірою відбиває об'єктивні тенденції розвитку освіти взагалі, оскільки її зміст не повинен обмежуватись наведеним у програмах переліком знань та умінь. До нього на рівних правах мають входити й інші, не менш важливі компоненти — інтелектуальні вміння, досвід творчої діяльності, система моральних цінностей, що визначає поведінку людини в різноманітних життєвих ситуаціях. Як спробу переосмислення під цим кутом статусу політехнічної світи можна розцінювати дослідження недав-

нього часу П.Р. Атутова і С.У. Калюги. Відмічаючи той факт, що традиційні технократичні погляди на політехнічну освіту викликають скептичне ставлення в педагогічних і громадських колах, вони запропонували трансформувати її в «неперервний політехнічний розвиток» учнів, метою якого буде:

✎ створення сучасної технічної картини світу (формування фундаментальних уявлень про світ техніки, визначальні принципи її створення й функціонування без шкоди для природи та суспільства, залучення до мови науково-технічних знань);

✎ поглиблення політехнічного аспекту функціональної грамотності (вміння визначати свої інформаційні потреби в галузі технологічного перетворення дійсності, орієнтуватися в сучасних науково-технічних знаннях, безперервно засвоювати нові знання й застосовувати їх як засіб діяльності);

✎ розвиток здатності вирішувати сучасні науково-технічні проблеми (формування уміння свідомо обирати способи перетворюючої діяльності із багатьох варіантів, комплексно оцінювати їх наслідки для природи й суспільства на основі системного, альтернативного стилю мислення). [4]

Кращий спосіб реалізації цих завдань вбачався у наслідуванні логіки етапів науково-виробничого циклу (від ідеї до продукту), коли всі учні висувають ідеї, засвоюють необхідні прикладні й наукові знання та способи їх застосування, ведуть нескладні дослідження, розробляють, проектують, моделюють зразки, вивчають їх споживчі якості, займаються конструкторською, технологічною підготовкою і, нарешті, самі беруть участь у виробничому циклі. Мабуть до такої позиції слід варто уважно придивитися в той час, коли відбувається пошук шляхів і засобів реалізації в трудовому навчанні проектно-технологічної системи. Актуальні питання розвитку політехнічної освіти в сучасній школі висвітлено в працях нашого співвітчизника В.М. Мадзігона. На думку вченого, головне завдання Політехнічної освіти полягає в ознайомленні учнів з основними процесами виробництва — технологічними й організаційно-економічними. Це вимагає відповідної корекції програм з загальноосвітніх дисциплін, а також тісного поєднання навчання з продуктивною працею на основі всебічного використання сучасного ручного механізованого обладнання.

Аналіз наведених підходів до визначення місця політехнічної освіти у підготовці підростаючого покоління до життя дозволяє краще зрозуміти наші погляди на перспективи її розвитку в сучасних умовах.

Під політехнічного освітою ми розуміємо теоретично та практичне ознайомлення учнів з техніко-технологічними, організаційно-економічними основами й соціальними аспектами сучасного виробництва, що забезпечує гармонійний розвиток і профорієнтацію молоді, підготовку до виконання трудових функцій та їх можливої зміни. Досягнення означеної мети може бути забезпечене за рахунок реалізації певних завдань, які конкретизують шляхи здійснення політехнічної освіти. До актуальних завдань політехнічної освіти належать:

1. Формування діалектичного підходу до явищ навколишнього світу, становлення морально-етичних і естетичних ідеалів, пов'язаних з трудовою діяльністю.
2. Засвоєння системи політехнічних знань і вмінь, необхідних для оволодіння професіями сучасного виробництва.
3. Професійна орієнтація учнів, необхідна для свідомого вибору ними професії що відповідає їх можливостям і потребам.
4. Розвиток розумових здібностей, здатності до перенесення використання набутих знань і вмінь в умовах діяльності. [2]

Література

1. Буринська Н.М. Про політехнічний зміст середньої загальної хімічної освіти // Методика викладання біології, хімії, географії. -- К., 1989. -- вип. 6. -- С. 67-69
2. Буринська Н.М. Розвиток політехнічного принципу навчання хімії // Методика викладання біології, хімії, географії. -- К., 1990. -- С.45-50
3. Зайцев О.С. О принципах политехнизма // Химия: методика преподава-

4. Сахтанов Ш.С. Из опыта работы по совершенствованию политехнической подготовки учащихся сельской школы // Усиление политехническом направлении обучения химии. -- М., 1987. -- Выпуск 7. -- С.39-74
5. Сидоренко В. Політехнічна освіта: сучасне бачення проблеми // Трудова підготовка в закладах освіти, 2005. -- №2. -- С. 4-7.

КУЛЬТУРОТВОРЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ – НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Бурда М.І. (Київ)

У будь-яку епоху на формування особистості певною мірою впливали географічне середовище, створений людиною матеріальний світ, духовні цінності, безпосереднє оточення, сім'я, трудова, навчальна або випадкова група людей тощо. Оточення індивіда і насамперед люди, з якими він у родинних, професійних чи інших стосунках, сприяли його соціалізації та інкультурації, створюючи для цього належні умови навчання, виховання, розвитку. Серед тих, хто створює ці умови, найважливіша роль належить педагогам і батькам. Саме вони є творцями культуротворчого середовища як важливого феномена соціального життя суспільства. Було б не справедливо не назвати учнів активними творцями культуротворчого середовища, які першими своєю поведінкою, знаннями, готовністю до адаптації у світі дорослих сигналізують про «комфортність» умов.

Культуротворче середовище – це динамічна поліфункціональна система, що включає культурологічні аспекти освітніх галузей і навчальних курсів і в якій відбувається подолання відриву людини від природи й соціуму в епоху техногенної цивілізації. Системотвірним елементом культуротворчого середовища є поняття «культура», котре треба інтерпретувати в його первісному значенні як навчання, виховання, догляд і розвиток. Культуротворче середовище – це сукупність матеріальних, духовних чинників і засобів, які сприяють перетворенню індивіда на особистість, а далі – на індивідуальність у процесі розв'язання освітніх завдань, націлених на інтелектуальний, художній і практичний розвиток особистості.

Культуротворче середовище не слід вважати штучною системою за багатьма взаємопов'язаними елементами, різними за своєю значущістю: батьківський дім, школа та позашкільні заклади, мережа індустрії розваг, середовище «вулиці» тощо. Це мобільна система, що оперативно реагує на зміни матеріальних і духовних чинників – продуктів своєї епохи. Відповідно до цього учителем на уроці або батьками вдома створюється культуротворче мікросередовище. Такий процес становлення мікросередовища здійснювався в межах педагогічних парадигм: класичної, некласичної, сучасної – пост класичної парадигми.

Перша парадигма формувалася за часів античної педагогіки і характеризується індивідуальністю навчання, коли один учитель передає знання одному або кільком учням. Культуротворче середовище тих часів було природним.

Класична парадигма ще довго існувала і чинила певний вплив на розум педагогів середніх віків, коли вже зароджувалась ідея «учити всіх усьому». Такі умови культуротворчого середовища стосуються й процесу виховання, що здійснюється тільки з боку вчителя – вихователя.

У сучасних школах завдяки науково організованому підходу до навчання й виховання створюється особливе культуротворче середовище. Нині це один з альтернативних напрямів, який доводить на практиці над формальним збільшенням культурологічного блоку предметів, що не завжди йшло на користь предметам державного компонента, як це спостерігалось у 90-х роках ХХ ст.

Ще одним з перспективних напрямів створення культурологічного се-